

แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี The Guidelines for the Conservation of Palm Leaf Manuscripts at Wat Khongkharam, Photharam District, Ratchaburi Province

¹พระครูสันตยาภีรต (สันติ สนติกโร) PhrakruSantayaphirat (Santi Santikaro)

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhaphanya Sri Dvaravati Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²ศานติ ภักดีคำ Santi Pakdeekham

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา Office of the Royal Society

³วิมลมาลย์ สมคะเน Wimonmarn Somkana

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง Faculty of Education Ramkhamhaeng University

¹Corresponding Author, Email: santaya916@gmail.com

Received February 22, 2023; Revised March 23, 2023; Accepted: March 24, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาความสำคัญของคัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี 2) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี 3) เพื่อเสนอแนวทางการสืบสานอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน แนวคิดอิทธิบาทธรรมในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน และ PDCA ในการปฏิบัติงานอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน เป็นกรอบการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านหรือนักวิชาการ คัมภีร์โบราณ นักวิชาการวัฒนธรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเส้า เขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ความสำคัญ กระบวนการ ขั้นตอน และแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี ด้านความสำคัญของคัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม แบ่งเป็น (1) ความสำคัญด้านพระพุทธศาสนา (2) ความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ (3) ความสำคัญด้านวัฒนธรรม ชุมชน (4) ความสำคัญด้านภูมิปัญญาชุมชน 2. กระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี แบ่งได้เป็น 5 ด้าน คือ (1) กรรมวิธีจารคัมภีร์ใบลาน (2) การห่อคัมภีร์ใบลาน (3) ป้ายบอกชื่อคัมภีร์ใบลาน (4) การใช้เชือกมัดคัมภีร์ใบลาน (5) สถานที่และอุปกรณ์ที่จัดเก็บรักษาคัมภีร์

โบราณ ในการวิจัยนี้มีข้อเสนอเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้ 1) ส่งเสริมให้พระสงฆ์ และประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน 2) ส่งเสริมให้ชุมชน และองค์กรภาคีรัฐมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบ และกระบวนการการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน 3) ในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมโดยถือเป็นวาระชุมชนและเพื่อสร้างอัตลักษณ์ชุมชน

คำสำคัญ: คัมภีร์ใบลาน; การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน; คัมภีร์ใบลานวัดคงคาราม

Abstract

This research article is intended for. 1) examine the importance of palm leaf manuscripts; 2) investigate the process of preserving and conserving palm leaf manuscripts; and 3) propose approaches for the preservation and conservation of palm leaf manuscripts at Wat Kongkaram in Ratchaburi Province. Using the concept of manuscript conservation. The concept of utthibatdhamma in the conservation of manuscripts and PDCA in the conservation of manuscripts as a research framework Key informants include monks, folk philosophers, or ancient scripture scholars. cultural scholar research tools in-depth interview Data were analyzed using the triangular technique. write a descriptive narrative.

The results showed that 1 . Importance, process, steps and guidelines for preserving Manuscript Manuscripts of Kongkaram Temple Ratchaburi Province The importance of the Manuscript of Wat Gangaram is divided into: (1) The importance of Buddhism. (2) Importance of history (3) Importance of community culture (4) Importance of community wisdom 2 . The process of preserving manuscripts of Wat Kongkararam Ratchaburi province can be divided into 5 aspects, namely (1) the process of inscription of manuscripts (2) wrapping of manuscripts (3) labeling manuscripts (4) tying manuscript ropes (5) location and equipment ancient scripture storage. In this research, there are suggestions for utilization as follows: 1) Encourage monks to and the public to participate in the process of conserving the palm leaf Scriptures. and government organizations participated in creating the model and the process of conserving palm leaf scriptures. 3) In conserving palm leaf scriptures All sectors are involved as a community agenda and to build a community identity.

Keywords: manuscript manuscripts; conservation manuscripts; manuscripts from Wat Kongkaram

บทนำ

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพุทธบริษัทด้วยพระธรรมเทศนาต่างๆ เหล่าพระสงฆ์สาวกได้ช่วยกันจดจำคำสอนของพระพุทธองค์หรือพระพุทธพจน์ไว้ เมื่อพระพุทธองค์ได้ดับขันธ

ปรีณิพพานไปแล้วพระสงฆ์สาวกก็ได้สังคายนาขึ้นเพื่อเป็นการเรียบเรียงและรวบรวมพระธรรมวินัยไว้เป็นหมวดหมู่ให้ชัดเจนเพื่อจดจำและปฏิบัติตาม การสังคายนาครั้งแรกๆ คือครั้งที่หนึ่งถึงครั้งที่สี่นั้น ยังไม่ได้มีการบันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ มีแต่การทรงจำไว้จากพระสงฆ์สาวกเท่านั้น จบจนกระทั่งถึงการสังคายนาครั้งที่ห้าจึงได้ปรากฏเหตุที่พระสงฆ์แตกกันเป็นสองพวกคือพวกมหาวิหารกับพวกอภัยคีรีวิหาร จึงได้คำนึงถึงว่าต่อไปภายภาคหน้ากุลบุตรจะถอยปัญญาควรจาริกบันทึกพระธรรมและพระวินัยลงในใบลาน เหล่าพระอรหันต์ 500 รูปได้เดินทางมาร่วมประชุมกันสวดซ้อมแล้วจารพระพุทธพจน์ลงในใบลาน ณ อาโลกเลนสถานในมลชนบท ในลังกาทวีป เมื่อ พ.ศ. 433 โดยพระเจ้าวิภูฏคามณีกายเป็นศาสนูปถัมภ์ ใช้เวลาในการบันทึกพระธรรมและพระวินัยลงในใบลาน 1 ปี จึงแล้วเสร็จ (พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล และคณะ, 2559) นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อพระพุทธศาสนาโดยเป็นครั้งแรกที่มีบันทึกพระพุทธพจน์เป็นลายลักษณ์อักษรลงบนใบลานด้วยภาษาบาลีอักษรสิงหล จากนั้นพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้ถูกจารึกไว้ในใบลานเป็นระยะเวลานานสืบมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การสังคายนาโดยความมุ่งหมายที่สำคัญคือการรื้อกรองพระธรรมวินัยไว้เป็นหมวดหมู่ ไม่ให้กระจัดกระจาย และต่อมามีเหตุจากเดียรฉัตรได้เข้ามาปลอมบวชในพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าพระพุทธศาสนามีลาภสักการะมาก ความโลภในลาภสักการะนั้นพวกเดียรฉัตรจึงปลอมบวชในพระพุทธศาสนาทำให้พระสงฆ์เกิดรังเกียจกันเพราะไม่รู้ว่าเป็นใครจึงได้มีการทำสังคายนาขึ้นอีกครั้ง อันการทำสังคายนาในครั้งนี้มีพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งราชวงศ์โมริยะ ผู้เป็นจักรพรรดิผู้ครองแคว้นมคธให้ความอุปถัมภ์ มีพระโมคคัลลิตตสเถระเป็นประธานที่นับเป็นการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ใน พ.ศ. 235 จากการสังคายนาครั้งที่ 3 นี้ นับว่าเป็นคุณูปการแก่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง คือพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่างๆ การทำสังคายนาครั้งนี้เองทำให้พระพุทธศาสนาที่พระสมณทูตสายที่ 8 ได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในสุวรรณภูมิ ซึ่งมีความเลื่อมใสศรัทธาในปฏิบัติทาและคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยการนำมาเผยแผ่ของพระมหาเถระ 2 รูป คือ พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ จนแผ่ขยายเข้าสู่ประชาชนพลเมืองอย่างรวดเร็ว ในดินแดนแถบสุวรรณภูมิ วรรณกรรมและโบราณคดีทางพระพุทธศาสนานับว่าเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อการสร้างระบบคิด ภูมิปัญญา และรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรด้านวัตถุอันได้แก่ โบสถ์ เจดีย์ วิหาร คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย ธรรมาสัน ฯลฯ ซึ่งสร้างขึ้นด้วยความวิจิตรงดงามและสติปัญญาอันล้ำเลิศของบูรพาจารย์ รวมไปถึงทรัพยากรด้านนามธรรม อันได้แก่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา คติธรรม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งล้วนมีความหมายและความสำคัญต่อการเรียนรู้และการดำรงวิถีชีวิตในสังคม (พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ, 2557)

สำหรับในประเทศไทย นับแต่สมัยอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น คัมภีร์ใบลานมีความสำคัญมากในการศึกษาพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเป็นสำนักเรียนของกุลบุตร การจารจารึกคัมภีร์พระไตรปิฎกลงบนใบลานเป็นครั้งแรกของประเทศไทยเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2020 ตรงกับสมัยพระเจ้าติโลกราชกษัตริย์แห่ง นครพิงค์เชียงใหม่อาณาจักรล้านนา พระเจ้าติโลกราชทรงเลื่อมใสทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและทรงอุปถัมภ์ให้มีการสังคายนาตรวจชำระและจารจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลาน ณ วัดโพธารามมหาวิหาร (วัดเจ็ดยอด) เมืองเชียงใหม่ พระไตรปิฎกฉบับที่สอบชำระในสมัยของพระองค์นี้ถือเป็นคัมภีร์ที่เป็นหลักฐานสำคัญขึ้น

หนึ่งของพระพุทธศาสนาในล้านนาที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน คัมภีร์ใบลานถือว่าเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่ชาวนุชนสร้างขึ้นมามาเพื่อใช้ในสังคมที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนานจากบรรพชนรุ่นหนึ่งสู่นุชนรุ่นหลังสืบทอดกันมา (พีรวัชร ราชวงศ์, 2562) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เป็นเสมือนกระจกส่องให้นุชนรุ่นหลังได้รู้จักกำเนิดหรือภูมิหลังรวมทั้งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของตนเองและของชุมชน ได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นหลักฐานขั้นต้นที่สำคัญต่อวงวิชาการที่บันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ทั้งคดีโลกและคดีธรรม เช่น หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์โหราศาสตร์วรรณกรรม พงศาวดาร กฎหมายโบราณ ตำรายา คาถาอาคม เป็นต้น

คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นคัมภีร์ที่มีอายุประมาณ 200 - 300 ปี เป็นการจารึกอักษรอมฤตเป็นส่วนมาก นอกจากนี้ยังมีจารึกเป็นอักษรขอมบางส่วน เป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญา คติธรรม ความเชื่อ คาถาอาคม นิทานชาดก นิทานพื้นบ้าน ตำราโหราศาสตร์ กฎหมาย บทสวดต่างๆ ผู้วิจัยเห็นว่า คัมภีร์ใบลานต่างๆ เหล่านี้ เป็นบันทึกภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น หากมีการส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์ใบลานเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมทางสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงและทราบชัดว่าอิทธิพลปรัชญาธรรมและคติธรรมซึ่งปรากฏในนิทานพื้นบ้านที่นักปราชญ์โบราณได้นำเสนอสอดแทรกไว้ในเนื้อหาสาระของนิทานพื้นบ้านในบทบาทของวิถีของบรรพชนในอดีต อนุชนปัจจุบัน และปัจฉิมชนรุ่นหลัง อันจะนำมาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม จะเป็นการฟื้นฟูอดีต พัฒนาปัจจุบัน และสร้างสรรค์อนาคตเพื่อตนเพื่อสังคมและเพื่อประเทศชาติต่อไป

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้ ประกอบกับผู้วิจัยเป็นเจ้าของอาวาสวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี จึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” เพื่อให้เห็นความสำคัญของคัมภีร์ใบลาน กระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานและการสืบสานคัมภีร์ใบลานของ วัดคงคาราม ตลอดจนถึงสังเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานขององค์กรคณะสงฆ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสำคัญของคัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
3. เพื่อเสนอแนวทางการสืบสานอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ วัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านหรือนักวิชาการที่มีความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ นักวิชาการวัฒนธรรม จำนวน 17 รูป/คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ลักษณะการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง รวบรวมข้อมูลโดย การศึกษาจากเอกสาร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก. ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ดังนี้ 1) ถอดบทสัมภาษณ์และจดบันทึก เพื่อให้ทำวิเคราะห์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) นำข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็น และเรียบเรียงประเด็นเฉพาะที่เกี่ยวข้องและครอบคลุมกับวัตถุประสงค์การวิจัย 3) วิเคราะห์คำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและสามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจนสมบูรณ์และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบบริบท เมื่อได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, นักวิชาการที่มีความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ และนักวิชาการวัฒนธรรม สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยได้ดังนี้

1. ด้านความสำคัญของคัมภีร์โบราณ พบว่าด้านความสำคัญของคัมภีร์โบราณวัดคงคารามอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี แบ่งได้เป็น 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1.1) ความสำคัญด้านพระพุทธศาสนา ด้วยในคัมภีร์โบราณของวัดคงคารามนั้นจะได้มีการจารคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้หลากหลาย เพราะฉะนั้น การที่เราจะอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดคงคารามให้คงอยู่ต่อไปนั้นก็เป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการให้เป็นรูปธรรมและเป็นไปอย่างต่อเนื่องเพื่อคงไว้ซึ่งโบราณของวัดคงคารามให้คงอยู่สืบไป เพราะการเผยแผ่คำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ถ่ายทอดจากคัมภีร์โบราณนั้นเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง คำสั่งสอนต่างๆ ของพระพุทธเจ้าที่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์โบราณที่เป็นภาษามอญ คัมภีร์โบราณที่ได้รับการรวบรวมและเก็บอนุรักษ์ไว้ที่วัดคงคารามส่วนมากเป็นคัมภีร์ที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ปีกุญ คือ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม ที่บันทึกไว้ในรูปแบบภาษาโบราณตามยุคสมัยเก่า จะเห็นได้ว่าการศึกษาค้นคว้าหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าของพระภิกษุสามเณรก็ได้อาศัยอ่านจากคัมภีร์โบราณเหล่านี้ จากนั้นนำมาเผยแผ่แสดงแก่ประชาชนชาวพุทธ การเก็บอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดคงคารามนั้นจึงได้ชื่อว่า รวบรวมรักษาคำสอนในหลักพระพุทธศาสนาไว้ไม่ให้สูญหายในรูปแบบของคัมภีร์โบราณ

1.2) ความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ชุมชน สำหรับความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ชุมชนนั้นจะเป็นการบอกถึงที่มาของชุมชนชาวมอญวัดคงคาราม มีการบันทึกการอพยพเข้ามาของชาวมอญที่สังขละบุรีและตั้งรกรากริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองในปี พ.ศ.2310 ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเจ้าพระยามัณวธิ์ได้ทราบเรื่องมอญเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารให้ทรงทราบ พระองค์ทรงเห็นว่ามอญกับไทยต่างมีศรัทธาร่วมกันคือพม่าจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้านายเมืองมอญเมืองเมะละเลงที่เหลือนชีวิตอยู่ 7 คนให้เป็นนายด่านป้องกันพม่า 7 เมือง คือ เมืองไทรโยค ท่าขนุน ท่ากระดาน ท่าตะกั่ว ลุ่มสุม สิงห์ และเมืองทองผาภูมิ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระยามอญทั้ง 7 เลือกที่ทำมาหากินเอาเองโดยพระราชทาน ทองตรามาให้ด้วย พระยามอญทั้ง 7 จึงได้พาสมัครพรรคพวกล่องมาตามลำน้ำแม่กลองก็เห็นว่าช่วงที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกมีคนอยู่อาศัยน้อยคือ ตั้งแต่เขตอำเภอบ้านโป่งถึงอำเภอโพธาราม ซึ่งสมัยนั้นอำเภอทั้งสองยังไม่ได้เกิดขึ้นจึงได้ไปปรับสมัครพรรคพวกของตนลงมาส่วนพระยา

มอญทั้ง 7 นั้นก็ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านวัดคงคารามนี้และบรรดาญาติที่ตั้งบ้านเรือนอยู่สองฝั่งแม่น้ำแม่กลองช่วงนี้

1.3) ความสำคัญด้านวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมชุมชนชาวมอญในพื้นที่วัดโคศคารามนั้นได้มีการบันทึกไว้ในคัมภีร์ไบลานเป็นภาษามอญเพื่อเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าชุมชนชาวมอญของวัดคงคารามนั้นมีประเพณีวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้างประเพณีชาวมอญ 12 เดือนที่ยังคงอยู่ให้เห็นในปัจจุบัน ได้แก่ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีทำข้าวแช่ ประเพณีจองโอะตัน ซึ่งประเพณีต่างๆ เหล่านี้จะยังคงอยู่และสืบทอดไป ทั้งนี้ทั้งนั้นการบันทึกไว้ในคัมภีร์ไบลานก็มีความสำคัญอย่างยิ่งเช่นเดียวกันเพื่อจะแสดงให้เห็นชนรุ่นหลังได้รับทราบได้เรียนรู้ว่าชุมชนของเขามีวัฒนธรรมมีประเพณีในการดำรงชีวิตอย่างไรบ้างนั่นเอง

1.4) ความสำคัญด้านภูมิปัญญาชุมชน การอนุรักษ์คัมภีร์ไบลานมีความสำคัญในด้านภูมิปัญญาชุมชนสำคัญตรงที่ความรู้ต่างๆ ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวมอญรุ่นเก่านั้นได้มีการบันทึกไว้ในคัมภีร์ไบลานเพื่อเป็นหลักฐานให้เห็นถึงการใช้ภูมิปัญญาของชุมชนชาวมอญในการทำกิจกรรมต่างๆ ภูมิปัญญาก็คือความรู้ความสามารถความเชื่อที่นำมาไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของมนุษย์หรือภูมิปัญญาก็คือพื้นความรู้ของชาวบ้านในชุมชนในสังคมมอญเชื่อถือและเข้าใจร่วมกัน

2. กระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ไบลาน ด้านกระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ไบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี แบ่งได้เป็น 5 ด้าน คือ

2.1) กรรมวิธีการคัมภีร์ไบลาน กรรมวิธีการบันทึกลายลักษณ์อักษรบนใบลานที่นิยม ได้แก่ การทำให้เป็นร่องลึก เรียกว่าการจารใบลาน โดยเริ่มจากการตีเส้นบรรทัดบนใบลานทุกใบ โดยใช้เส้นด้ายเหนียวซึ่งติดกับกรอบไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างยาวกว่าหน้าลานเล็กน้อย เชือกที่ขึงตึงนี้ใช้เป็นสายบรรทัด เมื่อจะตีเส้นบรรทัดใช้ลูกประคบชุบเขม่าไฟผสมน้ำลูบไปบนเส้นด้ายที่เป็นสายบรรทัดนั้น วางกรอบบรรทัดบนใบลานกำหนดเส้นบรรทัดให้ได้ขนาดตามต้องการแล้ว ดึงสายบรรทัดขึ้น แล้วปล่อยให้ติดลงไปบนลาน ทำนองเดียวกับการตีเส้นด้วยสายบรรทัดของช่างไม้ จะปรากฏเส้นบรรทัดบนใบลานตามต้องการ นำใบลานที่ตีเส้นบรรทัดไว้เรียบร้อยแล้ววางบนหมอนสำหรับถึอรองจารหรือสนับรองจาร" จากนั้นจึงใช้เหล็กจารจารหนังสือ ใบลาน การจารตัวหนังสือบนใบลานนั้นส่วนใหญ่มักจะจารตามต้นฉบับ โดยจารลงบนใบลานที่มีเส้นบรรทัดแล้ว โดยจารตัวหนังสือใต้เส้นบรรทัด ซึ่งใช้จารได้ทั้ง 2 หน้าของใบลาน ต่อจากนั้นจึงต้องลบด้วยเขม่าไฟผสมน้ำมันยาง โดยใช้ลูกประคบลบให้สีดำของเขม่าไฟจมลงไปตามร่องลายเส้นอักษรทั่วทั้งลานแล้วนำทรายละเอียดที่ร่อนจัดโรยลงบนลานนั้น ต่อจากนั้นใช้ลูกประคบสะอาดลบเขม่าไฟผสมน้ำมันยางให้หมดจากหน้าลานนั้น โดยการถูลูกประคบไปมาหลายๆ ครั้งบนลานจะทำให้สีดำที่อยู่นอกรอยจารหลุดหายไปส่วนสีดำซึ่งลงไปนอกรอยจารจะติดแน่นและทำให้ตัวอักษรปรากฏเด่นชัดไม่ลบเลือนมีความคงทนถาวรอยู่ได้นานนับร้อยปีขึ้นไปเมื่อจารจบเรื่องแล้วก็ใช้สายสนองร้อยเข้าไปในรูที่เจาะไว้ทางด้านซ้ายเรียกว่าร้อยหูเพื่อรวมเป็นผูก ส่วนมากคัมภีร์ผูกหนึ่งจะมี 24 ลาน ซึ่งอาจจะจบเรื่องหรือไม่จบเรื่องก็ได้เนื่องจากคัมภีร์ไบลานแต่ละเรื่องมีความสั้นยาวของเนื้อเรื่องไม่เท่ากันจำนวนผูกจึงมากน้อยต่างกัน ซึ่งอาจจะจบภายใน 1 ผูก 5 ผูก หรือ 20 ผูก ก็ได้ นับรวมเป็น 1 คัมภีร์ เรียกว่าคัมภีร์ไบลาน

2.2) การห่อคัมภีร์ไบลาน การห่อคัมภีร์ไบลานจะมีไม้ประกบ 2 อันขนานหน้าและหลังไม้ประกบนี้ทำหน้าที่หุ้มคัมภีร์อยู่ด้านนอกปกใบลานทำให้ลานแข็งแรงไม่บิด หัก เตะหรือฉีกขาดได้ง่าย

ไม้ประกับทำจากไม้เนื้อแข็งกว้างยาวเท่ากับหน้าลานหนา 1-2 ซม. ผ้าที่ใช้ห่อคัมภีร์นิยมใช้ผ้าที่มีคุณภาพดี เช่น ผ้าปุม ผ้าตาด ผ้าไหม หรือผ้าลาย ที่แสดงถึงฐานะของผู้สร้างคัมภีร์และใช้จิวรห่อ ในด้านการห่อคัมภีร์โบราณเพื่อการเก็บรักษาที่สังเกตเห็นมีผ้าห่มคัมภีร์ที่เป็นของเก่าประจำคัมภีร์ผูกนั้นๆ บ้าง ซึ่งมีแต่โบราณที่ยังคงมีสภาพดีอยู่ บางคัมภีร์ก็บรรจุลงในตู้คัมภีร์หลายขนาดแต่ส่วนมากจะมีผ้าห่มคัมภีร์อยู่เสมอยกเว้นที่มีความชำรุดสูญหายไป คัมภีร์โบราณมีความสำคัญในส่วนของคัมภีร์ผ้าห่อคัมภีร์ตู้คัมภีร์ก็ล้วนมีส่วนสำคัญที่ช่วยรักษาสภาพคัมภีร์ไว้ ถึงแม้ว่าจะมีการจัดทำใหม่ให้เหมาะสมตามยุคสมัยด้วยกรรมวิธีที่ถูกต้องตามหลักวิชาการโดยเจ้าหน้าที่ผู้มีความรอบรู้ในด้านการเก็บรักษาคัมภีร์ก็จะเห็นได้ว่าการใช้ผ้าห่อคัมภีร์หรือการเก็บบรรจุตู้คัมภีร์นั้นเป็นส่วนที่ทำให้คัมภีร์โบราณถูกเก็บรักษาสภาพไว้อย่างดีมีความคงทนถาวรยิ่งขึ้น

2.3) ป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณ ป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณเขียนเรื่องชัดเจนแยกประเภทว่าเป็นอะไร เช่น วรรณกรรมพื้นบ้าน ตำรายา เขียนจำนวนผูกมีการสำรวจแยกแยะชื่อเรื่องทุกผูกมีบัตรข้อมูลชั่วคราวติดไว้กับคัมภีร์โบราณผูกนั้นๆ วัดคงคารามมีป้ายห่อคัมภีร์โบราณที่หลากหลายทั้งผ้าทอและไม้ขนาดต่างๆ ควรมีพื้นที่จัดแสดงป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณแบบต่างๆ ที่ไม่มีห่อหรือมัดให้สวยงาม ป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณในสมัยโบราณจะใช้โบราณเขียนชื่อผูกของคัมภีร์โบราณไว้แต่ปัจจุบันนี้จะเขียนป้ายคัมภีร์โบราณบนกระดาษแข็ง ผ้าดิบ หรือผ้าขาวบาง แทนการใช้โบราณทำเป็นป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณและใช้การเย็บติดกับตัวผ้าห่อคัมภีร์หรืออาจใช้สายพลาสติก คล้องติดป้ายกระดาษกับตัวผ้าห่อคัมภีร์เลย การเลือกใช้วัสดุจึงสำคัญมากต่อการทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณ เพราะอาจมีสารเคมีเจือปนมีฤทธิ์ทำให้ผ้าห่อคัมภีร์โบราณเสื่อมสภาพขาดเปื่อยยุ่ย จนทำให้เกิดผลเสียต่อคัมภีร์โบราณซึ่งอยู่ด้านในห่อเสียหายได้ เช่น ทำให้แมลงเข้าไปกัดกินผ้าห่อคัมภีร์และตัวเนื้อโบราณได้ จึงควรเลือกวัสดุในการทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณที่มีสารเคมีน้อยที่สุดเพื่อรักษาและยืดอายุของคัมภีร์โบราณ

2.4) การใช้เชือกมัดคัมภีร์โบราณ การใช้เชือกมัดคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นการรักษาป้องกันความเสียหายของคัมภีร์โบราณไว้นั้นสมัยอดีตก็มีวิธีการหนึ่ง ในสมัยปัจจุบันคัมภีร์โบราณเหล่านั้นบางคัมภีร์มีสภาพเก่าชำรุดไปการใช้ผ้าห่อคัมภีร์และการใช้เชือกผูกมัดไว้เป็นการป้องกันรักษาคัมภีร์ให้มีความชำรุดน้อยลงถ้าปล่อยไปตามสภาพก็อาจกระจายเสียหายมากขึ้น กรรมวิธีสมัยปัจจุบันที่เหมาะสมในการใช้เชือกมัดคัมภีร์โบราณจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทางวัดคงคารามได้จัดทำขึ้นและเพื่อให้เห็นว่าสมัยเก่าโบราณมีการใช้เชือกลักษณะอย่างไรได้จัดแสดงให้เห็นลักษณะวิธีแบบดั้งเดิมนั้นเป็นการรักษาสภาพเก่ารูปแบบเดิม กล่าวได้ว่าของใหม่ใช้ให้เหมาะสมของเก่าอนุรักษ์ไว้ให้รู้เห็น การใช้เชือกมัดคัมภีร์โบราณ คัมภีร์มีไม้ประกับหน้าหลังแล้วใช้เชือกมัดหัวท้าย ผ้าห่อคัมภีร์มัดโดยรอบด้วยเชือกเส้นเดียวยาวติดต่อกัน แบ่งเป็น 5 เปลาะ มีฉลากบอกชื่อคัมภีร์เสียบบนหน้าห่อคัมภีร์ การใช้เชือกมัดคัมภีร์โบราณแต่ละผูกรวมขึ้นเป็นมัดจะทำให้คัมภีร์โบราณนั้นไม่แฉกและสามารถมัดเข้ากับไม้ขนอบหรือไม้ประกับได้โดยง่าย

2.5) สถานที่และอุปกรณ์ที่จัดเก็บรักษาคัมภีร์โบราณ สถานที่เก็บรักษาคัมภีร์โบราณของวัดคงคารามถือว่าจัดเก็บได้ดี อยู่ในตู้มิดชิด ป้องกันความชื้น แสงและอยู่ในระบบรักษาความปลอดภัยเป็นอย่างดี มีกล้องวงจรปิด สภาพการเก็บรักษาที่วัดคงคารามจะมีการเก็บรักษาคัมภีร์โบราณไว้ที่กุฏิเรือนไทย 9 ห้อง ซึ่งปัจจุบันยกขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดคงคาราม ลักษณะของตัวอาคารเป็น

อาคารไม้ใต้ถุนสูงอากาศปลอดโปร่งมีการระบายอากาศอย่างดี ตัวคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามก็ถูกจัดเก็บไว้ในตู้ลายรดน้ำซึ่งเป็นตัวตั้งเดิมที่มีอยู่แล้วและเป็นผู้ที่มีความสอดคล้องกับการจัดเก็บคัมภีร์ เพราะฉะนั้นเมื่อมีการจัดเก็บเข้าตู้ก็จะมีการจัดวางและมีป้ายที่มีดัชนีซึ่งทางกรมศิลปากรได้มาจัดทำให้มีการแยกสัดส่วนการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานไว้อย่างดีป้องกันปลวกและแมลงได้

3. แนวทางการสืบสานอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน พบว่าแนวทางการสืบสานอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี แบ่งได้ 5 ด้าน คือ

3.1) ควรจะต้องมีการส่งเสริมการทำกิจกรรมเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานโดยให้ชาวบ้านในชุมชน นักเรียนนักศึกษาครูอาจารย์พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการช่วยกันทำกิจกรรมเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลาน เช่น การทำกิจกรรมทำความสะอาดคัมภีร์ใบลาน การเปลี่ยนผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน มีกิจกรรมแห่คัมภีร์เป็นลาน โดยให้ชาวบ้าน โรงเรียน พระสงฆ์ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้ เป็นต้น

3.2) เป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของคัมภีร์ใบลาน ทั้งนี้กิจกรรมต่างๆ นั้นสามารถเชิญหน่วยงาน เช่น วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ให้เข้ามาร่วมกันจัดกิจกรรมอาจจะทำเป็นงานฉลองคัมภีร์หลังจากที่ได้ชำระคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

3.3) ควรมีการแปลคัมภีร์ใบลานจากภาษามอญเป็นภาษาไทยเพื่อใช้ในการเทศนาในการเผยแพร่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าของพระเถระจารย์ให้แก่ผู้ที่สนใจให้แก่ชาวบ้านต่อไป

3.4) ควรมีการถ่ายภาพเป็นไฟล์ดิจิทัลและมีการเผยแพร่เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้

3.5) ควรมีการอบรมการแปลคัมภีร์ใบลานจากภาษามอญเป็นภาษาไทยเพื่อสืบทอดวิธีการและให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของคัมภีร์ใบลาน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

1. ความสำคัญของคัมภีร์ใบลาน แบ่งได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านพระพุทธศาสนานั้นถือได้ว่าคัมภีร์ใบลานมีความสำคัญมาก เพราะใช้ในการบันทึกหลักธรรมคำสอน ดังนั้น การอนุรักษ์ด้วยการซ่อมแซมและบำรุงรักษาเอกสารโบราณที่มีคุณค่า จะเป็นการยืดอายุของเอกสารให้ยาวนาน ช่วยในการส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานให้อยู่คู่กับศาสนา และบันทึกเรื่องราวความรู้ให้อยู่ในรูปแบบของเอกสารโบราณ คัมภีร์ใบลานจึงมีบทบาทอย่างมากในการเผยแผ่พุทธศาสนาสืบไป อีกทั้งเรื่องที่จะจารลงในคัมภีร์ใบลานส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา ทั้งชาดก พุทธตำนาน พระวินัย ฯลฯ

(2) ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน ความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้นถูกบันทึกไว้ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ถึงอดีตของชุมชนที่ตนได้อยู่อาศัยในรูปแบบของคัมภีร์ใบลานที่วัดคงคารามเก็บ

อนุรักษไว้ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเล่าผ่านของเก่าคือคัมภีร์ไบเบิลให้เราได้รู้ในอดีตชุมชนนี้ได้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยของผู้คนซึ่งมีชาติพันธุ์ของตนมีวิวัฒนาการในด้านต่างๆ

(3) ด้านวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมเกิดขึ้นมีอยู่ด้วยคนกระทำสืบต่อกันมา หลายประการลบเลือนหายไปตามกาลเวลาบางอย่างยังคงดำรงอยู่แต่ได้ประยุกต์ไปตามสมัย การอนุรักษคัมภีร์ไบเบิลไว้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนไว้ให้คงอยู่แต่อยู่ในรูปแบบวรรณกรรมที่จารลงไบเบิล เพราะในคัมภีร์ไบเบิลของวัดคงคารามหลายเล่มบันทึกเรื่องราวด้านวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมของคนในชุมชนนั้นเป็นตำราให้ได้ใช้เรียนรู้ เช่น คัมภีร์ไบเบิลบันทึกเรื่องเกี่ยวกับการพยากรณ์ เรื่องฤกษ์ยาม เรื่องการทำนา เรื่องลักษณะดีร้ายของสัตว์ เรื่องการไหว้บูชาผี เรื่องการบวช เรื่องของวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงความตาย วัฒนธรรมของชุมชนเหล่านี้มีอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล บอกให้รู้ว่าชุมชนนี้มีวัฒนธรรมที่ดำรงในอดีตเป็นความภาคภูมิใจของลูกหลาน และได้ทำการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนนั้นไว้ด้วยการกระทำตามนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ประโยชน์ทั้งอดีตและปัจจุบันที่มีอยู่ในชุมชน

(4) ด้านภูมิปัญญาชุมชน คัมภีร์ไบเบิลที่วัดคงคารามเก็บอนุรักษไว้ถูกสร้างขึ้นมาจากภูมิปัญญาของคนในชุมชนนี้ที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านการทำคัมภีร์ เริ่มตั้งแต่การจัดเตรียมไบเบิล สี เครื่องมืออุปกรณ์ ผู้ทรงจำเรื่องที่จะบันทึก คนที่มีความสามารถในการจารไบเบิล เป็นต้น ความรู้ความสามารถในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจารคัมภีร์ไบเบิลทั้งหมดนี้ล้วนเป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชนทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาในชุมชนที่ได้ถูกนำมาใช้ด้านการสร้างคัมภีร์ไบเบิล ที่ยังคงเหลือปรากฏอยู่ที่วัดคงคารามเป็นสิ่งประกาศเกียรติคุณความรู้ความสามารถของชุมชนแห่งนี้ให้รู้กันว่าชุมชนนี้ในอดีตมีชาวบ้านที่มีภูมิปัญญามีความรู้มีความสามารถในการสร้างคัมภีร์ไบเบิลสิ่งที่ทรงคุณค่าและได้รับการเก็บอนุรักษไว้มีอยู่ที่ชุมชนบ้านวัดคงคารามนี้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อารดา พลอาษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาองค์ความรู้การอนุรักษ การส่งเสริมและการเพิ่มคุณค่าการทอผ้าไหมทางกระบอกคู่ตีนแดง อำเภอนาโพธิ์และอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ความรู้ กระบวนการผลิต ได้รับการถ่ายทอดจากภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน แม่ พ่อ ญาติพี่น้อง การสืบทอดความรู้ผ่านระบบจากครอบครัวและชุมชน เกิดการเรียนรู้จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งที่น่าประสพการณ์อันหลากหลาย เพื่อสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้การเชื่อมโยง แลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้เพื่อให้มีการอนุรักษ พื้นฟู สืบทอดองค์ความรู้ อันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านอันทรงคุณค่าด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน 2) การอนุรักษและสืบทอดควรได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาครัฐ รวมทั้งความร่วมมือประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและสถานศึกษาต่างๆ 3) การสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม คัมภีร์ไบเบิลจึงเป็นภูมิปัญญาที่คนในชุมชนเล็งเห็นความสำคัญ จึงมีการจารเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ วิถีปฏิบัติของชุมชน วัฒนธรรมที่ดำรง ด้วยมุ่งหมายจะสืบทอดองค์ความรู้ ทั้งเห็นว่า การจารไบเบิลจะดำรงองค์ความรู้ให้สืบทอดยังชนรุ่นต่อไปของชุมชน ที่มีกระบวนการเก็บรักษาอย่างเป็นระบบเพื่อสืบค้นได้อย่างง่าย (อารดา พลอาษา, 2560)

2. กระบวนการการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน แบ่งได้ดังนี้

2.1 กรรมวิธีในการจารคัมภีร์ใบลานลักษณะในการจารคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามนี้เป็นลักษณะในการสืบทอดรูปแบบของการจารคัมภีร์ที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แสดงให้เห็นถึงกรรมวิธีในการจารคัมภีร์ใบลานการเลือกใช้ใบลานซึ่งมีลักษณะเฉพาะปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาว่าคัมภีร์มอญจริง ๆ เป็นลักษณะแบบใดกันแน่ซึ่งดูจากคัมภีร์พม่าจะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนคือคัมภีร์พม่าจะไม่มีกรรรอยสายสนองคัมภีร์พม่าจะเป็นมัดใหญ่และจะมีไม้ประกบและมีก้านคล้ายทางมะพร้าวสอดเข้าไปแล้วอัดเป็นก้อนแต่คัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามจะมีความคล้ายกับคัมภีร์ใบลานของภาคกลางซึ่งแตกต่างคือคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามเป็นอักษรมอญที่พบก็จะเป็นการจารตัวอักษรที่พบได้ในทางภาคกลางของประเทศไทยและคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามจะเป็นการจารแบบสืบทอดกันมา

2.2 การห่อคัมภีร์ใบลานมีไม้ประกบ 2 อันชนาหน้าและหลังไม้ประกบนี้นำหน้าที่หุ้มคัมภีร์อยู่ด้านนอกปกใบลานทำให้ลานแข็งแรงไม่บิด หัก เตะหรือฉีกขาดได้ง่าย ไม้ประกบทำจากไม้เนื้อแข็งกว้างยาวเท่ากับหน้าลานหนา 1-2 ซม. ผ้าที่ใช้ห่อคัมภีร์นิยมใช้ผ้าที่มีคุณภาพดี เช่น ผ้าปุม ผ้าตาด ผ้าไหม หรือผ้าลาย ที่แสดงถึงฐานะของผู้สร้างคัมภีร์และใช้จีวรห่อ ในด้านการห่อคัมภีร์ใบลานเพื่อการเก็บรักษาที่สังเกตเห็นมีผ้าห่มคัมภีร์ที่เป็นของเก่าประจำคัมภีร์ผูกนั้น ๆ บ้าง ซึ่งมีแต่โบราณที่ยังคงมีสภาพดีอยู่ ในส่วนของการห่อคัมภีร์ใบลานแบบโบราณวัดคงคารามยังได้อนุรักษ์การห่อคัมภีร์ใบลานแบบเก่าในอดีต แม้ในส่วนที่เป็นผ้าห่อคัมภีร์ ตู้บรรจุคัมภีร์ที่ชำรุดเสียหายตามกาลเวลายังให้การอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เห็นและเรียนรู้ถึงวิธีการห่อคัมภีร์ใบลานของยุคสมัยในอดีต

2.3 การจัดทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม ได้รับการจัดทำโดยคณะผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานซึ่งเป็นส่วนงานของราชการกรมศิลปากร ได้ร่วมมือกับทางวัดคงคารามจัดการคัดแยกคัมภีร์แต่ละคัมภีร์แล้วจัดทำป้ายชื่อบอกเรื่องในคัมภีร์นั้นไว้ต่อไป ดังนั้นการจัดทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์ใบลานจึงเป็นส่วนที่ทำให้ได้รู้ถึงเรื่องที่ได้อ่านบันทึกไว้ในคัมภีร์นั้น ๆ อย่างถูกต้องว่าคัมภีร์ใบลานนั้นเกี่ยวกับอะไร ซึ่งการจัดทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์ใบลานก็เป็นส่วนสำคัญอีกด้านหนึ่งที่วัดคงคารามได้ให้ความสำคัญดำเนินการเป็นอย่างดี ป้ายบอกชื่อคัมภีร์นั้นก็เป็นสิ่งสำคัญลักษณะของป้ายจะมีลักษณะเป็นใบลานซึ่งทางกรมศิลปากรได้เข้ามาจะทำไว้ให้ส่วนป้ายของเก่าก็จะมีลักษณะเฉพาะที่จารเป็นภาษามอญอันเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เป็นของวัดคงคารามนั่นเอง

2.4 การใช้เชือกมัดคัมภีร์ใบลานจะใช้เชือกทำด้วยฝ้ายหรือด้ายเส้นยาว พันสามรอบ ห้ารอบ มัดต่อกันห้าช่วงที่ใช้เชือกพันสามรอบตามความเชื่อในหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง พระรัตนตรัย หรือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ส่วนพันห้ารอบตามความเชื่อในหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ขันธ์ห้า หรือศีลห้า นิเวศน์ห้า เมื่อมัดครบห้าช่วงแล้ว จะไม่ผูกปลายเชือกเป็นปมแต่จะหนีบปลายเชือกไว้กับใบลาน ที่เขียนชื่อผูกหรือชื่อเรื่องการเลือกใช้เชือกก็เป็นเรื่องสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการจัดหาวัสดุมาใช้ควรมีสารเคมีน้อยและไม่เป็นพิษต่อการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานก็จะเป็นการช่วยถนอมรักษาคัมภีร์ให้คัมภีร์ใบลานมีอายุยืนยาวขึ้นไม่เสื่อมสภาพไปก่อนกาลเวลาอันสมควร จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและต้องใช้ความรอบคอบในการเลือกใช้วัสดุให้เหมาะสมต่อวัตถุที่จะนำมาใช้งานในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาธงไชย วิสุทโธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิจัย

พบว่า 1. คัมภีร์ไบเบิลของวัดยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ แต่วัดยังขาดบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินการที่เพียงพอ 2. กระบวนการในการบริหารจัดการ ได้แก่ กระบวนการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การสำรวจ คัดแยก ทำความสะอาด เป็นต้น และกระบวนการที่มีรูปแบบเฉพาะตัว ได้แก่ การนำเทคนิคต่างๆ เข้ามาใช้ในการบริหารจัดการ 3. รูปแบบการบริหารจัดการ ประกอบด้วย (3.1) การกำหนดนโยบายและแผนการอนุรักษ์ที่ชัดเจน (3.2) การนำระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเผยแพร่องค์ความรู้ (3.3) การใช้เทคโนโลยีร่วมสมัยเพื่อการบริหารจัดการในองค์ประกอบต่างๆ (3.4) การจัดทำทะเบียนคัมภีร์ไบเบิลตามระบบสากล (3.5) การสำรวจ ซ่อมแซมคัมภีร์ไบเบิลที่ชำรุดเสียหายให้คงสภาพที่ดี (3.6) การจัดทำสำเนาคัมภีร์ไบเบิลด้วยระบบดิจิทัลเพื่อการสืบค้น (3.7) การควบคุมอุณหภูมิของห้องให้เหมาะสม (3.8) การปริวรรต คัดลอก ถ่ายถอด และแปลคัมภีร์ไบเบิล ให้เป็นภาษาต่างๆ (3.9) การจัดระบบการให้บริการข้อมูลทั้งในสถานที่และทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (พระมหาธงชัย วิสุทโธ, 2564)

2.5 สถานที่เก็บรักษาคัมภีร์ไบเบิลของวัดคงคารามถือว่าจัดเก็บได้ดีอยู่ในตู้มิดชิดป้องกันความชื้นแมลงและอยู่ในระบบรักษาความปลอดภัยเป็นอย่างดีมีกล้องวงจรปิด สภาพการเก็บรักษาที่วัดคงคารามจะมีการเก็บรักษาคัมภีร์ไบเบิลไว้ที่กุฏิเรือนไทย 9 ห้อง ซึ่งปัจจุบันยกขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดคงคารามลักษณะของตัวอาคารเป็นอาคารไม้ใต้ถุนสูง อากาศปลอดโปร่ง มีการระบายอากาศอย่างดี ตัวคัมภีร์ไบเบิลของวัดคงคารามก็ถูกจัดเก็บไว้ในตู้ลายรดน้ำซึ่งเป็นตู้ตั้งเดิมที่มีอยู่แล้ว และเป็นผู้ที่มีความสอดคล้องกับการจัดเก็บคัมภีร์ เพราะฉะนั้นเมื่อมีการจัดเก็บเข้าตู้ก็จะมีการจัดวางและมีป้ายที่มีดัชนีซึ่งทางกรมศิลปากรได้มาจะทำให้มีการแยกสัดส่วนการจัดเก็บคัมภีร์ไบเบิลไว้อย่างดีป้องกันปลวกและแมลงได้จะเป็นการอนุรักษ์รักษาคัมภีร์ไบเบิลเหล่านี้ให้คงอยู่สืบไป

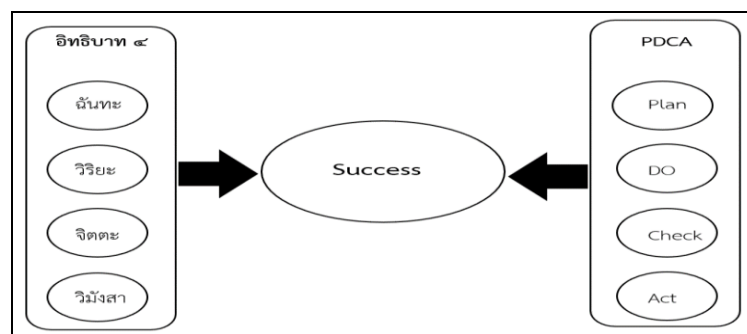
3. แนวทางการสืบสานคัมภีร์ไบเบิลของวัดคงคาราม

แนวทางการสืบสานคัมภีร์ไบเบิลของวัดคงคารามมีแนวทางที่ว่าด้วยเนื้อหาที่ทรงคุณค่าของคัมภีร์ไบเบิลประกอบด้วยความเชื่อของความรู้ในพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์และตัวตนของชุมชนชาวมอญบริเวณวัดคงคาราม สะท้อนให้เห็นถึงในเรื่องของวัฒนธรรมของชุมชนรวมทั้งภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่าเป็นสิ่งที่เป็ตัวตนของบรรพบุรุษของชาวมอญที่ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่นี้เป็นสิ่งที่จะสืบทอดความรู้ให้กับคนรุ่นลูกหลานต่อไป เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการเผยแพร่เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นถึงคุณค่า ให้เขาเหล่านั้นได้ช่วยกันสืบสานองค์ความรู้ที่จารไว้ในคัมภีร์อย่างรู้คุณค่าด้วยการการจัดเก็บอย่างเป็นระบบมีการทำทะเบียน มีการบำรุงรักษาและขั้นต่อไปก็ต้องมีการเก็บบันทึกด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ควรมีการถ่ายไฟล์ภาพดิจิทัลเอาไว้โดยทยอยถ่ายจากเล่มที่สำคัญที่สุดก่อนและเป็นเล่มที่ยังไม่เคยมีการถ่ายทำและยังไม่มีมีการแปลเป็นเรื่องที่มีความเก่า การถ่ายทำเป็นฐานข้อมูลของคัมภีร์ไบเบิล ของวัดคงคารามนี้อาจจะมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือในการถ่ายทำภาพดิจิทัลและจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัล เช่น หน่วยงานเนคเทคศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) หน่วยงานสำนักหอสมุดแห่งชาติและ กรมศิลปากร เนื่องจากการที่เราเก็บรักษาคัมภีร์ไบเบิลฉบับจริงเอาไว้ไม่ได้ใหญ่และอย่างดีเช่นไรก็มีโอกาสที่จะชำรุดผุพังไปได้การที่เราได้จัดเก็บภาพดิจิทัลของคัมภีร์ไบเบิลไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิรวัชร ราชวงศ์ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานในวัดมณีวนาราม จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการอนุรักษ์

โบราณสถานทางพระพุทธศาสนานั้นถือเป็นหน้าที่หลักของกรมศิลปากร สำนักงานโบราณคดี และสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นผู้รับผิดชอบปฏิบัติเป็นหลัก โดยจะต้องเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะในฐานะหลักฐานที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ มีคุณค่าทางศิลปะที่เกี่ยวพันกับชุมชนสังคม ประเทศชาติเป็นสำคัญ แนวทางอนุรักษ์ที่สำคัญกระทำได้โดยการดูแลรักษาปกป้องไม่ให้เกิดความเสียหายหรือถูกทำลายเป็นสำคัญ และพบว่าบทบาทพระสงฆ์มีความสำคัญในการอนุรักษ์ โบราณสถานเป็นอย่างยิ่งนอกเหนือจากบทบาทในด้านอื่นๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหน้าที่ตามบัญญัติพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้มอบหมายให้พระสงฆ์ภายในวัดมีหน้าที่ในการช่วยดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด นอกจากนี้แล้วยังถือเป็นหน้าที่ตามความแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองวัด หรือ เจ้าอาวาส มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ (พีรวัชร ราชีวงศ์, 2562). ดังนั้น แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานในพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์วัดมณีวนาราม จังหวัดอุบลราชธานี จึงถือเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ และความร่วมมือร่วมใจจากชุมชนที่เกี่ยวข้องในการดูแลโบราณสถานจึงจะทำให้เกิดการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีความมั่นคงยั่งยืนเป็นแหล่งการเรียนรู้แก่สังคมและประเทศชาติต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธารามจังหวัดราชบุรี ณ พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ดังภาพ

ภาพที่ 1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานดังภาพ สามารถนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ดังต่อไปนี้

1) ฉันทะ คือ การมีใจรักศรัทธาในสิ่งที่ทำ ความยินดีในสิ่งที่ทำให้บรรลุถึงจุดหมาย หลักการเหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำเนินการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน เพราะว่าความรัก มีศรัทธาที่จะทำการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานนั้นย่อมทำให้ประสบความสำเร็จได้ และเป็นวิธีที่จะบรรลุเป้าหมายในการอนุรักษ์และสืบสานคัมภีร์ใบลาน

2) วิริยะ คือ ความเพียร และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความมานะบากบั่น ที่จะทำงานหรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีที่สุด การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานนั้นต้องไม่ท้อถอยเมื่อเกิดอุปสรรค ด้วยการมองปัญหาหรืออุปสรรคที่ขัดขวางต่อการทำสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ท้าทายอาทิเช่น ปัญหาเรื่องงบประมาณ ปัญหาเรื่อง

บุคลากร ปัญหาเรือสภาพอากาศและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องเอาชนะให้สำเร็จ เพราะว่างานทุกชนิดมักจะง่ายตอนคิดแต่ยากจะติดตอนทำจึงจำเป็นต้องใช้ความพยายามไปเรื่อยๆ จนกว่าจะสำเร็จ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้จะผ่านพ้นไปได้เมื่อได้ลงมือดำเนินการซึ่งตรงกับขั้นตอน Do การลงมือปฏิบัติ ขั้นตอนนี้คือการลงมือปฏิบัติตามแผนงานและวิธีการที่เรากำหนดไว้อย่างมีวินัย ทักษะการบริหารต่างๆ จะถูกหยิบมาใช้ในระยะเวลาการลงมือปฏิบัตินี้ เช่น การบริหารเวลาให้ได้ตามแผน การประชุมเพื่อตรวจสอบความคืบหน้า การมอบหมายงานเพื่อแบ่งเบาภาระ เป็นต้น ในเรื่องนี้นอกจากการการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาตัวเอง หรือการบริหารการเงินส่วนบุคคล ย่อมต้องใช้วินัยและการบริหารด้านต่างๆ ด้วยเช่นกัน

3) จิตตะ คือ การเอาใจใส่ และให้ใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงานไม่ปล่อยปละเลยในงานที่ทำและทำงานด้วยความตั้งใจที่จะให้งานนั้นสำเร็จ เพราะการทำงานด้านการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลนั้น จะต้องเป็นคนที่มีใจเย็นเนื่องด้วยคัมภีร์ไบเบิลเก่าๆ จะต้องใช้ความระมัดระวังในการดูแลรักษาหรือการซ่อมแซมเพื่อให้คงอยู่ Planning การวางแผนงาน และ กำหนดวิธีการ หลังจากเรามีเป้าหมายแล้ว เราต้องนำเป้าหมายนั้นมากำหนดรายละเอียด สิ่งที่ต้องทำโดยเรียงตามลำดับความสำคัญ รายละเอียดขั้นตอน ปัจจัยต่างๆที่ต้องใช้ ระยะเวลาเริ่ม-สิ้นสุด บุคคลหรือทีมงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอน Check การตรวจสอบ หลังจากเราเริ่มลงมือปฏิบัติไปได้สักระยะ ต้องเริ่มทำการตรวจสอบความคืบหน้าของสิ่งที่เราได้ลงมือปฏิบัติไปนั้นว่าเป็นไปตามแผนงานหรือไม่ ซึ่งสิ่งที่บ่งบอกได้ก็คือตัวชี้วัดที่เรากำหนดไว้นั้นเอง ถ้าจุดที่เราตรวจสอบได้ผลลัพธ์ตามตัวชี้วัดที่เราตั้งไว้หรือดีกว่าแสดงว่าวิธีการที่เราเลือกใช้นั้นยังคงถูกต้อง แต่ถ้าตรวจสอบออกมาแล้วผลปรากฏว่าต่ำกว่าตัวชี้วัดที่ตั้ง ถือเป็นสัญญาณเตือนว่ามีความผิดปกติบางอย่างเกี่ยวกับแผนงานหรือวิธีการที่เรากำหนดไว้ในตอนแรก

4) วิมังสา คือ การสอบสวน ไตร่ตรอง และพิจารณาตรวจสอบในสิ่งที่กำลังทำนั้นๆ รวมถึงการรู้จักค้นคว้า ทดลอง คิดค้น และรู้จักคิดแก้ไขปรับปรุงงานให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำสิ่งใดๆ ย่อมเกิดจากปัจจัยจากข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญ คือการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลนอกจากที่เราจะดำเนินการตามขั้นตอนจนเก็บคัมภีร์เข้าสู่พระธรรมแล้ว เรายังต้องมีการตรวจสอบคัมภีร์ ตรวจสอบสภาพของอาคาร สถานที่จัดเก็บด้วยว่าเหมาะสมมีการชำรุดเสียหายอะไรหรือไม่ และที่สำคัญต้องมีการแก้ไขในส่วนที่ไม่เหมาะสมให้ดีขึ้นด้วย Act / Action การปรับปรุง ขั้นตอนนี้คือการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการหรือทรัพยากรบางอย่างเพื่อให้ผลลัพธ์กลับมาอยู่ในแผนงานหรือเส้นทางสู่เป้าหมายตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในครั้งแรก ซึ่งกระบวนการปรับปรุงเริ่มจากการวิเคราะห์หาสาเหตุที่ทำให้ผลลัพธ์ไม่เป็นไปตามที่เราวางแผนหรือกำหนดไว้ ว่าเกิดจากองค์ประกอบหรือปัจจัยภายใน/ภายนอกใดบ้าง แล้วจึงมากำหนดมาตรการแก้ไข ปรับปรุงต่อไป

การผสมผสานหลักการทั้งหมดเข้าด้วยกันเพื่อให้การอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความสำเร็จที่เกิดขึ้นคือสิ่งที่ทุกคนคาดหวัง การยืดอายุของคัมภีร์ไบเบิลให้อยู่สืบไปเพื่อเป็นแหล่งของการค้นคว้า ศึกษา ของผู้ที่สนใจในข้อมูลต่างๆ ในหลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้จารไว้คัมภีร์ไบเบิลในรูปแบบของนิทานพื้นบ้าน นิทานธรรมบท นิทานชาดก

รวมถึงภูมิปัญญาต่างๆ เช่น การรักษาโรค โหราศาสตร์ งานช่าง งานฝีมือ ที่จารไว้ในคัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม

บทสรุป

ผู้วิจัยเห็นควรที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 ตามหลักพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้หลัก PDCA ที่ทำให้เราไปถึงความสำเร็จที่เราตั้งใจไว้ เพื่อให้การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี มีประสิทธิภาพและเป็นการดำรงไว้ซึ่งคัมภีร์ใบลานอันทรงคุณค่าที่มีอายุนับร้อยปีให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่บนคัมภีร์ใบลาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน วัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

1.1) การอนุรักษ์ วัดคงคารามมีการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ที่วัด ด้วยการจัดทำบัญชีให้เป็นปัจจุบัน สำรวจความสมบูรณ์หากมีส่วนใดชำรุด ควรเร่งซ่อมอย่างถูกวิธี อันอาจเกิดจากการมีแมลงเข้าไปกัดกิน รวมถึงการเสียหายตามกาลเวลา

1.2) การสืบสาน จัดอบรมและเผยแพร่ความรู้การทำคัมภีร์ใบลาน โดยวิทยากรผู้มีความรู้ประสบการณ์ทั้งฝ่ายสงฆ์ และฆราวาส โดยมุ่งหมายให้ผู้สนใจทั่วไปเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการดำรงไว้ซึ่งคัมภีร์ที่มีอยู่เดิม และการรังสรรค์คัมภีร์ขึ้นมาใหม่ รวมถึงเป็นการทำให้เยาวชนได้เรียนรู้กระบวนการจัดทำคัมภีร์ใบลาน

1.3) การต่อยอด วัดคงคารามควรมีการลงทะเบียนใบลานจัดแยกหมวดหมู่ และอำนวยความสะดวกให้ผู้สนใจที่จะศึกษาคัมภีร์ใบลานทั้งปริวรรต การศึกษาวิเคราะห์ในแนวทางคตินวิทยา หรือมานุษยวิทยา เพื่อเผยแพร่เนื้อหาประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมชาวเมืองที่ปรากฏในเนื้อหา คัมภีร์ เพื่อให้ประชาชนที่สนใจทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย มีดังนี้

2.1) ดานกระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน ควรมีการสำรวจและการจัดคัมภีร์ใบลานไวเป นหมวดหมู่เพื่อง่ายต่อการสืบค้นโดยกำหนดรูปแบบในการจัดเก็บอย่างเป็นระบบและนำคัมภีร์ใบลานออกเผยแพร่ต่อสาธารณชน

2.2) ดานรูปแบบกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานควรมี การปลูกจิตสำนึกและการตระหนักรู้ถึงความสำคัญคุณค่าในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานโดยการสร้าง กิจกรรมเพื่อการส่งเสริมในรูปแบบต่างๆ ที่ทันสมัย

2.3) ดานเครือข่ายส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ควรมีการสนับสนุนงบประมาณและ จัดทำแผนงานงบประมาณ แผนพัฒนาบุคลากรเพื่อติดตามการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน และแนวทางการ สร้างมูลค่าจากภูมิปัญญา

3. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ มีดังนี้

3.1) ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์และประชาชนทุกรูป/คนเขาไปมีส่วนร่วมในกระบวนการ อนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน

3.2) ควรมีการมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ ชุมชน และองค์กรภาครัฐในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบและกระบวนการการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล และคณะ. (2559). “ประวัติศาสตร์ เส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และหลักพุทธธรรมในสมัยลพบุรี”. รายงานการวิจัย. วิทยาเขตอุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธงชัย วิสุทฺโธ. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดในกรุงเทพมหานคร. วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม: 92.
- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ. (2557). พิธีกรรมในชีวิตประจำวันจากเอกสารโบราณล้านนา. เชียงใหม่: นนบุรีการพิมพ์เชียงใหม่.
- พีรวัชร ราชีวงศ์. (2562). “แนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานในวัดมณีวนาราม จังหวัดอุบลราชธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อารดา พลอาษา. (2560). “การศึกษาองค์ความรู้การอนุรักษ์ การส่งเสริมและการเพิ่มคุณค่าการทอผ้าไหมหางกระรอกคู่ตีนแดง อำเภอนาโพธิ์และอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดบุรีรัมย์”. รายงานการวิจัย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม: กระทรวงวัฒนธรรม.

